

XALQARO TIJORAT ARBITRAJIDA DAVLAT SIYOSATIDAN ISTISNO – YAGONA NAMUNAVIY QOIDALARNI ILGARI SURISH

¹Akramov Akmaljon Anvarjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

“Xalqaro xususiy huquq” kafedrası o'qituvchisi,

G-mail:lawyerjon191919@gmail.com +998903371919

²Hamidova Nodiraxon Hamidjon qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti talabasi,

G-mail:hamidovanodiraxon@gmail.com +998916992621

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7855159>

ARTICLE INFO

Received: 13th April 2023

Accepted: 21th April 2023

Online: 22th April 2023

KEY WORDS

Davlat siyosati, xorijiy arbitraj sudlarining qarorlari, davlat siyosati konsepsiyasi, protsessual va moddiy istisnolar, davlat suvereniteti.

ABSTRACT

Mazkur maqolada xalqaro tijorat arbitrajida davlat siyosatidan tashqarida bo'lgan yagona namunaviy qoidalarni yaratish va qo'llash, buning foyda va zararli taraflari, hayotiy tajribalar, muammolar va yechimlari bo'yicha fikr yuritiladi.

Barchamizga ma'lumki, hozirgi rivojlanib kelayotgan bir davrda har bir sohaning keng miqyosda o'sayotganini, undagi muammolar ko'zga tashlanib, un hal qilish yo'llari topilayotganini ko'rib, guvohi bo'lishimiz mumkin. Shu jumladan, xalqaro arbitraj sohasida ham oldinga siljishlari, tijorat sohasidagi shartnoma tuzuvchi tadbirkorlar, investorlarning ham xalqaro tijorat arbitrajiga bo'lgan talabi oshgani va shu bilan bir qatorda, huquqiy ongi yuqori darajaga ko'tarilganidan xabardormiz. Mazkur maqola davomida biz dastlab, xalqaro tijorat bo'yicha umumiy tushunchalarni, xalqaro tijorat arbitraji sud jarayonlari va so'nggi qaror chiqishi, ijrosi va uning davlat siyosatiga bog'liqligi borasida mulohazalarimizni keltirib o'tamiz. Xorijiy arbitraj qarori yakuniy va ijro etilishi odatda qabul qilinadi. Biroq, amalda bu har doim ham shunday emas. Davlat siyosatidan istisno xalqaro tijorat arbitrajida qarorlarni ijro etishning eng asosiy cheklovlaridan biridir. Davlat siyosati istisnosiga keng yondashuv xorijiy arbitraj qarorlarining yakuniyligi va ijro etilishiga putur yetkazdi. Ushbu maqolada muallif bir qator potentsial qarama-qarshi omillarni hisobga olgan holda davlat siyosatidan istisnoga nisbatan cheklovchi yondashuvning yagona modelini ilgari surishga harakat qiladi. Bularga samaradorlik, turli qadriyatlar va huquqiy madaniyatlar oldida betaraflik kiradi. Ushbu maqolaning oxirgi qismida muallif, shuningdek, yagona cheklovchi model normalarini ilgari surish uchun davlat siyosatidan istisno siyosatdan samaradorlikka o'tishi kerak degan xulosaga keladi.

Arbitraj xususiy sudlov tizimidir. Bunda nizolashuvchi taraflar o'z nizolarini har qanday sud tizimidan tashqarida hal qilishga qaror qilishadi. Ko'p hollarda arbitraj jarayoni milliy sudda ijro etish mumkin bo'lgan arbitraj qarorini chiqarishga asos bo'ladigan yakuniy va majburiy qaror chiqarishni o'z ichiga oladi. Qaror qabul qiluvchilar, ya'ni arbitrlar, odatda bir

yoki uch kishidan iborat tarkibda, taraflar tomonidan umumiy tarzda tanlanadi. Shuningdek, taraflar arbitraj jarayoni xalqaro arbitraj instituti tomonidan olib borilishi yoki hech qanday muassasa ishtirokini nazarda tutmaydigan ad hoc tarzida bo'lib o'tishini ham hal qilishadi. Qo'llaniladigan qoidalar arbitraj instituti qoidalari yoki taraflar tomonidan tanlangan boshqa qoidalar bo'lishi mumkin. Arbitrlar va qoidalarni tanlash bilan birga, taraflar arbitraj muhokamasining joyi va tilini ham tanlay oladilar. Shunday qilib, arbitraj taraflarga katta mustaqillik va nizolarini hal etishda qo'llaniladigan jarayon ustidan nazoratni taqdim etadi. Bu ayniqsa xalqaro tijorat arbitrajida muhim, chunki taraflar boshqa taraf sud tizimining yurisdiksiyasiga sub'ekt bo'lishni xohlashmaydi. Har bir taraf boshqa tarafning "milliy sudi ustunligi"dan xavfsiraydi. Arbitraj yanada betarafroq yurisdiksiyayurisdiksiyani taklif etadi-ki, unda har ikki taraf adolatli jarayon bo'lib o'tishiga ishonadi. Bundan tashqari, nizolarni hal qilish jarayonini taraflarning manfaatlariga muvofiqlashtira olishning moslashuvchanligi va nizo predmeti yuzasidan chuqur bilimga ega bo'lgan arbitrlarni tanlash imkoniyati arbitrajni ayniqsa jozibador qiladi. Bugungi kunda xalqaro tijorat arbitraji ko'plab xalqaro tijorat bitimlarida nizolarni hal qilish uchun odatiy holga aylandi¹.

1. Rozilik

Taraflarning roziligi arbitrlarning nizoni hal qilish vakolatiga asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, taraflarning roziligi, arbitrlarning vakolati ni ham cheklaydi, chunki bir qancha istisnalar bilan arbitrlar faqat taraflarning kelishuvi doirasidagina nizo masalalari yuzasidan qaror qabul qila oladi. Bundan tashqari, arbitrlar taraflar tomonidan tanlangan qoidalar, tartib-taomillar va qonunlarni qo'llashlari talab etiladi. Odatda, taraflar kelgusida vujudga kelishi mumkin bo'lgan har qanday nizoni arbitrajga taqdim etishga roziliklarini o'rtalaridagi tijorat shartnomasi bandi hisoblangan yozma kelishuvda bayon etishadi. Agar ularning shartnomasida arbitraj izohi (arbitration clause) mavjud bo'lmasa, ular nizo kelib chiqqanidan keyin ham arbitraj kelishuvi tuzishlari mumkin. Bu taqdim etish kelishuvi (submission agreement) sifatida ma'lum.

2. Nodavlat qaror qabul qiluvchilar

Arbitrlar xususiy shaxslardir. Ular hech qanday davlat idoralari iyerarxiyasiga tegishli emas. Sud'yalar bilan taqqoslaganda ular davlat siyosati yoki jamoat manfaatlariga oid har qanday savollarni kamroq mulohaza qilishlari mumkin, chunki ular o'zlarining asosiy majburiyatlari sifatida taraflar hal etish maqsadida tanlangan ma'lum bir nizo deb bilishadi. Shuningdek, ba'zi sud'yalardan farqli ravishda, arbitrlar taraflarga nisbatan juda ehtiyotkor hamda ular bilan o'zaro munosabatlarda e'tiborli bo'lishadi. Arbitrlar taraflar tomonidan tanlanadi va albatta, ular yana tanlanishni xohlaydilar. Vazmin, mulohazali, odil va xolis shaxslar sifatida qabul qilinish ularning manfaatiga xizmat qiladi. Arbitrlar huquqshunos bo'lishlari shart emas. Ba'zi sohalarida me'morlar va muhandislarning texnik mahoratlari ularning arbitrlar sifatida tanlanishiga sabab bo'ladi. Arbitrlar soni uchta bo'lgan taqdirda, ko'pincha har bir taraf bittadan arbitrni tanlaydi, shuningdek uchinchi, ya'ni raislik qiluvchi arbitr ikki taraf tayinlangan arbitrlar tomonidan tanlanadi. Shu bilan birga, xalqaro arbitrlarning barchasi mustaqil va xolis bo'lishlari talab etiladi. Agar ularning mustaqil va

¹ ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА АМАЛИЁТИ. Учинчи нашр. Маргарет Л. Мозес.460 – бет. 21-бетида.

xolis emasligi haqida dalil mavjud bo'lsa, ular arbitraj instituti yoki sud tomonidan rad etilishi mumkin.

3. Yakuniy va majburiy qaror

Taraflar arbitrajda ko'rib chiqilishini tanlashlarining sabablaridan biri shuki, arbitraj odatda yuqori turuvchi sudga shikoyat qilish mumkin bo'lmagan yakuniy va majburiy qaror qabul qiladi. Garchi ba'zi yurisdiksiyalarda favqulodda shikoyat qilish imkoniyatlari mavjud bo'lsada, aksariyat hollarda biror taraf faqat jarayonda ba'zi kamchiliklar mavjud bo'lgan taqdirdagina qarorga nisbatan e'tiroz bildirishi mumkin.

Taraf arbitraj jarayoni bo'lib o'tgan mamlakat (the seat of arbitration) sudida qarorni bekor qil(dir)ishga urinib ko'rishi mumkin. Biroq, aksariyat arbitraj qonunlariga ko'ra, qarorni bekor qilish uchun asoslar prosessdagi kamchiliklar yoki arbitrlar o'zlarining vakolatlaridan chetga chiqqanlik holatlari hamda ularga tegishli bo'lmagan muammoni muhokama qilgan holatlar kabi juda tor bo'ladi.

Arbitrlar qaror chiqarishganidan so'ng yutqazgan taraf qaror shartlariga ixtiyoriy ravishda rioya qiladi. Agar bunday bo'lmasa, ustun kelgan taraf qarorni yutqazgan taraf mulklari mavjud bo'lgan yurisdiksiyadagi sud tomonidan tan olinishi va ijro etilishiga harakat qiladi. Yutqazgan taraf ham ijro etuvchi sudqa qarorga nisbatan e'tiroz bildirishi mumkin, biroq, bunda ham juda tor asoslarda bildiriladi.

Umuman olganda, qaror mohiyatiga nisbatan e'tiroz bildirilishi mumkin emas, ya'ni, arbitrlar huquqqa oid xatolar yoki faktga oid xatolarga yo'l qo'ygan taqdirda ham, ular ijro etmaslik uchun asos bo'lmaydi va qaror ijro etiladi. Biror tarafning qarori ijroga qaratuvchi yurisdiksiyada tan olingan taqdirda, odatda sud qarori bilan bir xil huquqiy kuchga ega deb hisoblanadi va o'sha yurisdiksiyadagi qaror bilan bir xil tarzda ijro etiladi.

Endigi navbatda arbitrajning afzalliklari haqida fikr yuritib o'tadigan bo'lsak, xalqaro tijorat arbitrajining foydali jihatlari juda ham ko'pdir.

Taraflar nizolarni hal etishda nima uchun xalqaro arbitrajni tanlashlari borasida o'tkazilgan empirik tadqiqotda ikkita eng muhim sabablar aniqlandi:

(1) kamida 156 mamlakat taraflari bo'lgan (ishtirok etadigan) kelishuvga, N'yu-York konvensiyasiga, asosan ijroni ta'minlash ehtimoli² hamda (2) yurisdiksiyaning betarafligi (ya'ni, boshqa taraf sudidan tashqarida bo'la olish)³ mavjud bo'lganligidir. Odatda arbitraj qarorining xalqaro daraja da ijro etilishi milliy sud qaroriga nisbatan osonroq, chunki N'yu-York konvensiyaga asosan jiddiy prosessual xatolar yoki jarayonning yaxlitligiga borib taqaladigan muammolar bo'lmasa, sudlar qarorni ijro etishi talab etiladi. N'yu-York konvensiyasini ijro etishda tarafkashlikka yo'l qo'yiladi deb hisoblanadi, shuningdek aksariyat sudlar ijroga qaratmaslik uchun ruxsat etilgan asoslar doirasini juda tor talqin etadilar. Boshqa afzalliklariga prosess va qabul qilinadigan qarorni maxfiy saqlay olishi kiradi. Maxfiylik ba'zi institusional qoidalar orqali ta'minlanadi va taraflardan maxfiylik kelishuviga amal qilishni talab qilgan holda, maxfiylik taraflar kelishuvi orqali kengaytirilishi (masalan, guvohlar va ekspertlarni qamrab olish uchun) mumkin. Ko'p kompaniyalar maxfiy proseduralarni xohlashadi, chunki ular kompaniya va uning biznes operatsiyalari yoki ular ishtirok qiladigan nizolar haqidagi ma'lumotlar oshkor etilishini istashmaydi yoxud ular

² www.uncitral.org

³ www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/qmul-international

nizoning ehtimoliy salbiy oqibati ommaga ma'lum bo'lishini xohlamaydilar. Shuningdek, taraflar muayyan soha bo'yicha maxsus bilim va tajribaga ega bo'lgan arbitrlarni tanlay olish qobiliyatlarini ma'qul ko'radilar. Bundan tashqari, ularga arbitrajda kamroq ma'lumotlar taqdim etilishi, umuman olganda, shu tarzda keng ko'lamli sud jarayonlaridagiga qaraganda qisqaroq proessga olib kelinishi yoki eng kamida AQSh uslubidagi sud jarayonidan ko'ra qisqaroq bo'lishi yoqadi. Mohiyatiga ko'ra qaror yuzasidan bir necha marta shikoyat qilish imkoniyatining mavjud emasligi ham uning jozibador jihatidir. Ishbilarmon shaxslar o'z bizneslarini davom ettira olishlari uchun nizoni tugatishni qadrlashadi. Garchi ilgari e'tirof etilgan bir afzallik bu arbitrajning sud jarayoniga qaraganda arzonroq ekanligi bo'lsa-da, ko'p kompaniyalar bugungi kunda ushbu afzallik haqiqatda mavjud deb hisoblamaydilar. Tijorat arbitrajlarini miqdor va tikilgan pul hisobiga o'sib borgani sari⁴ taraflar arbitrajga aksariyat sud jarayoni taktikalarini ko'proq kiritib bordilar. Ushbu taktikalar xarajatlarni oshirishga, kechikishlarni keltirib chiqarishga va jarayonning qarama-qarshi xususiyatini kengayishiga xosdir. Shunga qaramasdan, arbitraj bir necha jihatdan sud jarayoniga o'xshash xarakter kasb eta boshlagan bo'lsa ham, taraflar arbitraj taqdim etadigan boshqa afzalliklar sababli hali ham xarajatga munosib deb topishadi.

Shunday bo'lishiga qaramasdan, arbitrajning ham ma'lum kamchiliklariga duch kelishimiz mumkin. Jumladan, qaysidir darajada arbitrajning ba'zi kamchiliklari boshqa tomondan uning afzalliklari bilan bir xil. Masalan, kamroq ma'lumotlar taqdim etilishi umumiy olganda afzallik sifatida qaralishi mumkin. Shunga qaramasdan, antimonopol nizolar kabi keng qamrovli ma'lumotlar taqdim etilishini nazarda tutadigan nizolarning muayyan turlari tobora ko'proq ko'rilmoqda. Nizolarning ushbu turlari ko'pincha zarar ko'rgan tarafdin qoidabuzarlikni isbotlashni talab qiladi, vaholanki, buni faqat zarar yetkazgan tarafning nazorati ostida bo'lgan hujjatlardan yetarli darajada foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan taqdirdagina isbotlay olish mumkin.

Bunday holatda kamroq ma'lumotlar taqdim etilishi da'vogar isbotlashni amalga oshirishida kamroq imkoniyat yaratadi.

Bundan tashqari, aksariyat arbitrajlarda har qanday shikoyat qilish huquqining mavjud emasligi nizoni yakunlash nuqtai nazaridan manfaatli bo'lishi mumkin, biroq arbitr qonun yoki holatlarga nisbatan shubhasiz noto'g'ri qaror chiqargan taqdirda, ushbu asoslar bo'yicha qarorni bekor qilish huquqining yo'qligi ma'lum tarafning hafsalasini pir qilishi mumkin. Shu sababli, Qo'shma Shtatlardagi ba'zi taraflar o'zlarining arbitraj izohida har qanday qaror sudda mohiyatan ko'rilishi mumkinligi haqidagi kelishuvni kiritishgan. Biroq, 2008 yilda AQSh Oliy sudi taraflar qarorni mohiyatan sud tartibida ko'rish haqida kelisha olmasligi yuzasidan qaror chiqardi⁵. Aksincha, sudda ko'rish uchun alohida asoslar Federal arbitraj aktida keltirilgan.⁹ Mazkur asoslar adolatsiz jarayon yoki arbitraj tarafkashligi muammolari yoxud yomon xulq-atvor bilan bog'liq masalalar sud tartibida ko'rilishini ko'zda tutadi, biroq qonun yoki holat bilan bog'liq arbitr xatolarini ko'rishga ruxsat bermaydi. Yana bir kamchiligi shundaki, arbitrlar majburlash vakolatlariga ega emaslar, ya'ni ularda arbitraj talabini

⁴ www.international.law.com/id=1202731137443/

⁵ Hall Street Associates, L.L.C. v. Mattel, Inc., 552 U.S. 576 (2008). Biroq Sud taraflarga qarorni sud tomonidan davlat qonuni yoki ommaviy (umumiy) huquq asosida mohiyatan (mazmunan) ko'rib chiqilishi bo'yicha shartnoma tuza olish imkoniyatini ochiq qoldirdi. O'sha manba. 590-betda.

bajarmagan tarafni jarimaga tortish vakolati mavjud emas. Masalan, sud, biron-bir taraf sud qaroriga bo'ysunmagan taqdirda, jarima solishi mumkin. O'z navbatida, garchi, arbitrlar biron-bir taraf tribunalning qaroriga bo'ysunmagan taqdirda, salbiy xulosalar chiqara olsalar-da, jarima qo'llay olmaydilar. Biroq, London xalqaro arbitraj sudi (LCIA), arbitraj institutining yangi qoidalari arbitrga advokat xatti-harakatini nazorat qilish uchun ko'proq vakolat beradi. Biroq taraf bo'lmaganlarga nisbatan arbitrlar odatda umuman vakolatga ega emaslar. Shunday qilib, ba'zan taraflarga, ba'zan arbitrajga, arbitraj qaror lariga rioya qilinishini ta'minlash uchun majburlash vakolatlari zarur bo'lganda suddan yordam so'rash kerak bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, ko'p taraflama nizolarda, garchi barchasi bir xil nizoning ma'lum jihatlarida qamrab olishi mumkin bo'lsa-da, arbitraj ko'pincha barcha ishga aloqador bo'lgan taraflarni birlashtirish vakolatiga ega emas. Chunki, arbitrajning vakolati taraflarning roziligidan kelib chiqadi, agar biron-bir taraf arbitraj ko'rilishiga rozi bo'lmasa, uni odatda arbitrajga jalb qilib bo'lmaydi. Arbitraj turli taraflarning o'xshash da'volarini birlashtirishi barcha aloqador shaxslar uchun samaraliroq bo'lsa ham, odatda, bunday qilish huquqiga ega emas. Bundan tashqari, tajribali xalqaro arbitrlar dunyosi da ham gender, ham etnik xilma-xillikning yetishmasligi kamchiliklardan biri sifatida ko'rilishi mumkin. Umuman olganda, garchi ba'zi arbitraj institutlari va arbitraj hamjamiyatiningbir qancha a'zolari "arbitraj dunyosi"ni kengaytirishga harakat qilishgan bo'lsalar-da, o'tgan vaqt davomida biroz o'zgarish yuz berdi, xolos. Masalan, London xalqaro arbitraj sudi (LCIA) gender xilma-xilligini ilgari surish maqsadida Arbitrajda teng vakillik kafilligini imzoladi va a'zolari hamda do'stlarini ham imzolashga taklif qildi.

Bilamizki, arbitraj jarayonidan keyin hal qilingan masala bo'yicha tanlangan huquq doirasida arbitraj qarori chiqariladi. Endigi navbatda oldimizda arbitraj qarorlarini ijro etish va davlat siyosati bilan bog'liq jihatlarini ko'rib chiqish masalasi turibdi. Konvensiya V(2)(b)-moddasida sud tomonidan qaror ushbu davlatning davlat siyosatiga zid keladi deb hisoblasa, u holda arbitraj qarorini tan olish yoki ijro etishni rad etishi mumkin. Davlat siyosati sababli rad etish Konvensiyada rad etish asosi sifatida ko'rsatilmagan va shu sababli ijroni rad etish sohasida yana bir qonundagi bo'shliq paydo bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, aksariyat sudlar ushbu masalani Konvensiyaning majburiy ijro etishga oid maqsadidan chetga chiqmagan holda ko'rib chiqdi. Ushbu tushunchaga ta'rif berishda ko'p hollarda Parsons & Whittemore Overseas Co., Inc., v. Société Générale de l'Industrie du Papier⁶ ishi misol sifatida ko'rsatib o'tiladi. Ushbu ish AQSh Ikkinchi okrugining Apellasiya sudi tomonidan ko'rib chiqilgan bo'lib, ushbu ishda Amerika kompaniyasiga qarshi arbitraj qarorini ijro etishni tasdiqlash to'g'risidagi qarorida "Konvensiyaning davlat siyosatiga qarshi degan asosi juda kamdan-kam hollardagina qo'llanilishi kerak. Chet el arbitraj qarorni ijro etishni ushbu asosga ko'ra rad etish faqatgina mamlakatning umumiy ma'naviy va adolat me'zonlariga, milliy manfaatlariga zid kelgan hollardagina yo'l qo'yildi". Garchi bir qator mamlakatlar davlat siyosatining mudofaasini tor doirada qo'llaniladi deb ta'kidlasalar ham milliy siyosiy manfaatlarni himoya qilish uchun uni tizimli ravishda qo'llash holatlari ham mavjud. Biron bir mamlakat buni amalga oshiradigan bo'lsa, u holda o'sha

⁶ 9 508 F.2d 969 (2d Cir. 1974). See also, Karaha Bodas Co., L.L.C. v. Perusahaan Per-tambangan Minyak Dan Gas Bumi Negara, 364 F.3d 274, 306 (2004) иши.

⁷ 508 F.2d at 974.

davlat Konvensiyaning mohiyatini buzishi mumkin. Masalan, Xitoy Oliy Xalq sudi, Xitoy Madaniyat vazirligi rok jamoasiga konserti uchun berilishi kerak bo'lgan pullarni vazirlikdan olib berish to'g'risidagi CIETAC qarorini ijro etishni rad etdi⁸. Chunki sud rok jamoasining musiqasini "milliy madaniyatga zid" va shun bilan birga ijtimoiy va jamoat manfaatlariga zid "deb topdi. Davlat manfaatlarini ximoya qilish maqsadida rad etilgan bir necha holatlar mavjud bo'lishiga qaramay, aksariyat mamlakatlarda sudlar davlat siyositiga qarshi degan asosda ijro etishni rad etishni xoxlamaydi. Shunisi aniqki, sudlarda qarorlarni davlat siyosatiga zid degan asosda ijrosini rad etishning kam kuzatilishini ba'zi sharhlovchilar V(2)(b)-moddani davlat siyosatiga zid degan asosi nazariy va amaliy jihatdan nomuvofiqligi sababli deb bilishadi va uni to'g'ri qo'llash uchun nazariy jihatdan qayta ko'rib chiqish kerak degan g'oyani ilgari surishadi⁹.

1958-yildagi Xorijiy arbitraj qarorlarini tan olish va ijro etish to'g'risidagi Nyu-York konventsiyasining (Nyu-York konventsiyasi) III moddasiga muvofiq hakamlilik sudining hal qiluv qarori yakuniy va ijro etilishi odatda qabul qilinadi. Ushbu qoida xalqaro ishbilarmonlik amaliyotining milliy sudning aralashuvi va chet el mukofotlarini ijro etishda davlat siyosatidan istisnolarga nisbatan paroxial yondashuviga oid xavotirlarni qisman bartaraf etdi.

Dastlab, xalqaro arbitrajning tashkil etilishi siyosiy cheklovlarni chegaralash va qarorlarni ijro etishning samarali usulini targ'ib qilishga qaratilgan edi. Xalqaro arbitraj xalqaro sud ishlaridan ozod qilish maqsadida ishlab chiqilganiga qaramay, u har doim ham qarorlarni ijro etish nuqtai nazaridan ushbu tamoyilni to'liq qo'llamagan.

Xorijiy mukofotlarni ijro etishdagi asosiy cheklovlardan biri bu davlat siyosatidan istisno. Nyu-York Konventsiyasining V(2)(b) moddasiga muvofiq, ijro sudlari davlat siyosatiga zid bo'lgan qarorni ijro etishni rad etishlari mumkin. Davlat siyosati atamasining ochiq teksturasi tufayli mukofotlarning yakuniyligi va ijro etilishini tahlil qilish va davlat siyosatidan istisnolarga cheklovchi yondashuvni ilgari surish uchun yagona namunaviy me'yorlarni o'rnatishga ko'proq e'tibor qaratildi.

Ushbu maqola davlat siyosati istisnolariga nisbatan cheklovchi yondashuvning yagona namunaviy normalarini ilgari surishning asosiy yo'nalishlarini belgilashga harakat qiladi. Ushbu modelda u davlat siyosatini siyosiy kontekstdan samaradorlikka ajratish kerakligini taklif qiladi. Birinchidan, ushbu maqola protsessual va moddiy istisnolar o'rtasidagi dixotomiya kabi davlat siyosati istisnolariga keng yondashuvni keltirib chiqaradigan muammolarni aniqlaydi va paroxializmning turli jihatlarini tahlil qiladi. Ikkinchidan, milliy paroxializmning oldini olish uchun davlat siyosatini birlashtirish usullari belgilanadi. Unda davlat siyosati kontseptsiyasi milliy majburiy qoidalar va sudlarning aralashuvidan ajralishi kerakligini taklif qiladi. Uchinchidan, samaradorlik davlat siyosatidan istisnoning asosiy asosi sifatida tahlil qilinadi. U davlat suvereniteti (hududiylik) ustidan shaxsning ustuvorligini (partiyalar avtonomiyasi printsiipi) ustun qo'yadi. Iqtisodiy kontseptsiya sifatida samaradorlik aniqlik va bashoratlilikni yaratish uchun mukofotlarning yakuniyligi va ijro

⁸ Олий Халқ судининг Пекин Биринчи Ўрта Халқ судининг Арбитраж қарорини ижро этишни рад этиш тўғрисидаги илтимосига оид жавоби. [1997] Jing Ta 35 ('Heavy Metal' иши). Қаранг: Redfern and Hunter ишини муҳокамасидан. 115-116 бетлар.

⁹ Eloise Henderson Bouzari, The Public Policy Exception to Enforcement of International Arbitral Awards, Implications for Post-NAFTA Jurisprudence, 30 Tex. Int'l L.J. 205, 217-218 (1995)

etilishining ustunligini ta'minlaydi. To'rtinchidan, yagona namunaviy normalarni ilgari surish uchun qog'oz davlat siyosati istisnalariga qo'llash uchun standartlar yoki ko'rsatmalarni tavsiya qiladi. U umume'tirof etilgan xalqaro me'yorlardan kelib chiqqan umuminsoniy qadriyatlarni davlat siyosatining asosiy konsepsiyasi sifatida qabul qilishni taklif qiladi¹⁰.

Davlat siyosati kontsepsiyasi keng qo'llaniladi: Nyu-York konventsiyasining V (2) (b) moddasi, agar "mukofotni tan olish va ijro etish davlat siyosatiga zid bo'lsa, mukofotni tan olish va ijro etish ham rad etilishi mumkin". ". Ko'pgina milliy arbitraj hujjatlaridagi qoidalarini bekor qilish davlat siyosatiga ham tegishli. Biroq, davlat siyosatining avtonom ta'rifi mavjud emas. Mualliflar, hakamlar va sudyalarni ko'pincha avtonom xalqaro standartga murojaat qilishadi. Eng tez-tez qo'llaniladigan ta'riflardan biri "axloq va adolatning eng asosiy tushunchalarini" davlat siyosati sifatida belgilaydi.

Davlat siyosatining bunday tor talqini davlat siyosatidan istisnoning "mukofotni mazmuni bo'yicha ko'rib chiqish kanali"ga aylanishining oldini olish uchun zarurdir.

Shunday qilib, davlat siyosatining buzilishiga da'vo qilish mukofotni mohiyatan qayta ko'rib chiqishga imkon beruvchi mexanizm bo'lmasligi kerak, faqat qarorning ijro etilishi yoki tasdiqlanishi asosiy tamoyillarni jiddiy ravishda buzadimi yoki yo'qligini aniqlash uchun cheklangan tekshiruv bo'lishi kerak. Davlat siyosatining bunday qo'llanilishi arbitrajning avtonomiyasi va samaradorligini saqlab qolishdan manfaatdorlikni muvozanatlash va boshqa tomondan, adolatning asosiy tamoyillarini himoya qilishga intiladi.

Xalqaro huquq assotsiatsiyasi ("ILA") 2002 yil aprel oyida davlat siyosatini talqin qilish bo'yicha rezolyutsiyani qabul qildi.

Ushbu Tavsiyalarda "xalqaro davlat siyosati" iborasi o'z tabiatiga ko'ra xalqaro kontekstda chiqarilgan arbitraj qarorining tan olinishi yoki ijro etilishiga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan davlat tomonidan tan olingan tamoyillar va qoidalar to'plamini belgilash uchun ishlatiladi. tijorat arbitraji, agar ko'rsatilgan qarorning tan olinishi yoki ijro etilishi qaror chiqarilgan tartib (protsessual xalqaro davlat siyosati) yoki uning mazmuni (mohiyatli xalqaro davlat siyosati) tufayli ularning buzilishiga olib keladigan bo'lsa.

Ushbu rezolyutsiya, shuningdek, xalqaro tijorat arbitrajida yakuniylik muhimligini va shu bilan birga, davlat adliya tizimining eng asosiy tamoyillarini himoya qilish zarurligini ta'kidlaydi¹¹.

Ma'lumotlar bazasi davlat siyosati e'tirozini tasdiqlovchi bir nechta qarorlarni o'z ichiga oladi. Ushbu holatlarga davlat siyosatining va protsessual davlat siyosatining buzilishi kiradi.

Birinchi toifaga misollar: i) milliy suverenitetni buzish (mukofot sudlanuvchiga o'z milliy suvlari hududini uch yil muddatga qarama-qarshi tomonga qaytarishni buyurgan); ii) majburlash (tomonlardan biri agar u arbitraj bandini imzolamasa, qamoqda saqlanishini tushunishga majburlangan), iii) firibgarlik va korrupsiya (ikkita qarama-qarshi qaror mavjud edi: a) Frantsiya sudining hukmi sud qarorning korrupsiya bilan bulg'anganligini tekshirish va sud hakamlarining sudining xulosalari bilan bog'liq emasligini aniqlash huquqiga ega edi; b) va

¹⁰ https://www.researchgate.net/profile/Fifi-Junita/publication/256028350_Public_Policy_Exception_in_International_Commercial_Arbitration_-_Promoting_Uniform_Model_Norms/links/603c47944585158939d981b8/Public-Policy-Exception-in-International-Commercial-Arbitration-Promoting-Uniform-Model-Norms.pdf?origin=publication_detail

¹¹ <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/06/18/public-policy-is-this-catch-all-provision-relevant-to-the-legitimacy-of-international-commercial-arbitration/>

ingliz ishi, arbitraj sudining noqonuniylik masalasini aniqlash vakolatiga ega bo'lganligi sababli, Angliya sudining noqonuniylik masalasini qayta ko'rib chiqish imkoniyati juda cheklangan edi); va iv) jarima (nomutanosib ravishda yuqori jarima) yoki zararni qoplash (juda yuqori foiz stavkasi).

Ikkinchi toifadagi ba'zi misollar: i) xolislik yo'qligi sababli qonuniy jarayonni buzish; ii) mukofotni munosib tarzda rag'batlantirmaslik; iii) bir hakamni sud muhokamasidan de-fakto chetlashtirish.

Arbitraj sudining qarori sudlar uchun majburiymi: maksimalist va minimalist yondashuvlar.

Sudlar arbitraj sudining asosiy printsiplar masalasini belgilashi bilan bog'lanishi kerakmi yoki yo'qmi, bu ochiq savol bo'lib qolmoqda. Maksimalistik yondashuv sudlarga ko'proq erkinlik beradi, minimalist yondashuv esa sudlar hakamlik sudi tomonidan erishilgan davlat siyosati masalasini belgilash bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Sudning davlat siyosatiga taalluqli masalalarni hal qilish vakolatini saqlab qolish orqali maksimalistik yondashuv sudning davlat siyosati asoslarini tekshirishini va agar hakamlik sudi xuddi shu masala bo'yicha qaror chiqargan bo'lsa ham, asosiy tamoyillar buzilgan yoki yo'qligini hal qiladi. Bunday yondashuv tanqid qilindi, chunki u hakamlik sudining qarorlarini qayta ko'rib chiqishga urinish bo'lishi mumkin va shu bilan hakamlik muhokamasining yakuniyligining asosiy printsiptiga xavf tug'diradi. Minimalist yondashuv sudlar arbitraj sudining qarori bilan bog'liq deb hisoblaydi. Ushbu yondashuv tanqidchilari davlat siyosati masalasi bo'yicha qarorni hakamlik sudining baholashiga topshirish orqali davlatning odil sudlov tizimining asosi bo'lgan tamoyillar ustidan nazorati susayganligini ta'kidladilar.

Ma'lumotlar bazasidagi sud qarorlari shuni ko'rsatadiki, davlat siyosatiga e'tirozlar odatda ko'tariladi; bu o'ziga xos "hammasini ushlaydigan" e'tirozdir. Ushbu e'tiroz tasdiqlangan hukmlar odatda juda batafsil va amalda tez-tez uchramaydigan ekstremal xatti-harakatlarga tegishli. Biroq, sudlar davlat siyosati orqali asosiy nizoning mohiyatini qayta ko'rib chiqilgan qarorni qabul qilgan ba'zi hukmlar mavjud; Bu, albatta, xalqaro arbitraj uchun xavf tug'diradigan rivojlanishdir.

Sud davlat siyosati bo'yicha e'tirozni ko'rib chiqishda muvozanatni izlashi kerak: (i) arbitrajning avtonomiyasi; va (ii) davlatning huquqiy tizimining asosiy tamoyillarini saqlab qolish huquqi. Ushbu muvozanatga erishish nizolarni davlatning eng muhim qoidalariga muvofiq hal qilish vositasi sifatida arbitrajning qonuniyligini oshiradi.

Sudning firibgarlik, korruptsiya, soxta kelishuvlar va qonuniy jarayonni buzish masalalariga "ikkinchi qarash"i adolatning asosiy tamoyillarini himoya qilishga qaratilgan. Biroq, sudning amaldagi qonun hujjatlari mazmunini baholashi yoki hakamlik sudining dalillarni baholashi yoki qarorning rasmiy talablari nizolarni hal qilishning yakuniy va majburiy usuli sifatida arbitrajga bo'lgan jamoatchilik ishonchini susaytiradi.

Shuningdek ushbu masalada Birlashgan Arab Amirliklarining modelini ko'rsatib o'tishimiz mumkin. Agar siz xodim yoki tijorat tashkiloti bo'lsangiz, siz o'zingizning biznes faoliyatini tartibga soluvchi qonunga rioya qilishingiz shart. Misol uchun, ogor siz transport kompaniyasini boshqarsangiz va ishchilaringlarga oylik maoshini o'z vaqtida to'lamasangiz, sizdan ish haqini o'g'irlash ayblovi olinishi mumkin. Endi savol tug'iladi. Bido qanday xoriy qonunlar amal qiladi? Birlashgan Arab Amirliklari (BAA) ko'p yillik iqtisodiy taraqqiyotga

duch keldi va asosiy provinsiya biznes markazi sifatida ko'tarilib, sezilar va tur xil chegara birjalarida qotnashdi. Iqtisodiy taraqqiyot moliyaviy mutaxassislar va partiyalami BAAda shartnomalar tuzishda odatda chet el qonunchiligini, aususan ingliz qonunchiligini tanlab vakolati munosabatlarni ifodalashga va tashqi makonni yoki vositachilikni sud jarayoniga qarama-qarshi variant sifatida tanlashga majbur qildi Bundan tashqari, Birlashgan Arab Amirliklarining huquqiy tizimiga kirib, odatiy qonunda ko'rsatiladigan iqtisodiy erkin zonalar mavjud bo'lgan umumiy qonun mahalliy ahamiyatga ega va biz asosiy, ammo to fiq qo'llanmani taqdim etishdan mamnunmiz. Birlashgan Arab Amirliklarda sud muhokamani va sud qarorni qabul qilishning muhim qarorlarini tushinishda yordam berish. Tashqi qonun qarorian, hakamlik sudi va sud jarayonlari etauda alchida tegishli mulaka belgilanishi kerak. Quyida e'tiborga olinadigan omilar:

Hukumat va amirlik darajasidagi qonunlar tomonidan boshqaradi va BAA sudari deb nomlangan turli yoqin suflarga ega ikkinchi, iqtisodiy erkin analar, ayniqsa, Dubey xalqaro moliya markazi (DFC)- Birlashgan Arab Amirliklar ichidagi o'zini o'zi ta'minlaydigan polotoni tashkil etadigan, odatiy va biznes qonunlari va nazorati tortlarini qo'llagan holda va mustaqil sud Dubay Xalqoro Moliya Markazini tashkil etgan Dubay amirligidagi iqtisodiy erkin zona. Birlashgan Arab Amirliklarining sudlari tomonlar tomonidan chet el qonunchiligini qo'llash to'g'risidagi bitim tuzish to'g'risidagi qarorni saqlab qolishadimi?

Asosan, tashqi nazorat qonunini tanlash joizdir. Biroq BAA sudlari ushbu qarami chet el qonunchiligi qoidalarini Islam shariati, Birlashgan Arab Amirligining ochiq so'rovi yoki odob-axloq qoidalarini rad etmaslik darajasida ushlab turadilar va munosabatlar ochiq so'rov uchun tur masalalar atrofida aylanmaydi, masalas rem huquqlarida, Birlashgan Arab Amirliklari hukumati bilan tungan ishlar, ro'yxatdan o'tgan biznes idoralari va shartnomalar Bundan tashqari, Birlashgan Arab Amirlidorida talqin qilinganidek, rezident tomonidan beriladigan turar-joy ochiq so'rovi keng ko'lamli bo'lib, boshqa narsalarga qo'shimcha ravishda, individual maqom masalalar almashish, boylikloms targatish va shaxsiy muhando Call Wislam shanatining asosiy kelishuvdon va asosiy me'yorlarini inkor etmaslik darajasi, Uzoq muddatda, xorijiy qonunlarga yo'l qo'yilishi mumkin bo'lsa-da, amalda yurdik mutassislar chet el qoidalarini qo Toshda hali ham qiyinchiliklarga duch kelishmoqda, chunki ular sudga chet el qonunchiligi mavjudligini va mazmunini haqiqat sifatida isbotlashlari kerak edi¹².

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, xalqaro tijorat arbitrajlarining chiqargan qarorlari ko'plab davlatlar siysatiga to'g'ri kelmasligi va shu orqali arbitraj qarorlari mazkur mamlakat hududida amalga oshirilmasligi mumkin. Shunga qaramasdan, Nyu-York Konvensiyasida qayd etilganidek, mazkur konvensiya qo'shilgan davlat arbitraj sudi taraflari bo'lib ishtirok etganlarida, uning qarorlarin bajarishlari kerak bo'ladi

References:

1. ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА АМАЛИЁТИ. Учинчи нашр. Мапрапет Л. Мозес.460 –бет

¹² [Chet el qonunlarini qo'llash va nizolarni hal qilish \(lawyersuae.com\)](http://Chet%20el%20qonunlarini%20qo'llash%20va%20nizolarni%20hal%20qilish%20(lawyersuae.com))

2. Eloise Henderson Bouzari, The Public Policy Exception to Enforcement of International Arbitral Awards, Implications for Post-NAFTA Jurisprudence, 30 Tex. Int'l L.J. 205, 217-218 (1995)
3. www.uncitral.org
4. www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/qmul-international
5. www.international.law.com/id=1202731137443/
6. Hall Street Associates, L.L.C. v. Mattel, Inc., 552 U.S. 576 (2008).
7. 9 508 F.2d 969 (2d Cir. 1974). See also, Karaha Bodas Co., L.L.C. v. Perusahaan Pertambangan Minyak Dan Gas Bumi Negara, 364 F.3d 274, 306 (2004) иши.
8. Олий Халқ судининг Пекин Биринчи Ўрта Халқ судининг Арбитраж қарорини ижро этишни рад этиш тўғрисидаги илтимосига оид жавоби. [1997] Jing Та 35 ('Heavy Metal' иши). Қаранг: Redfern and Hunter ишини муҳокамасидан. 115-116 бетлар.
9. https://www.researchgate.net/profile/FifiJunita/publication/256028350_Public_Policy_Exception_in_International_Commercial_Arbitration_Promoting_Uniform_Model_Norms/links/603c47944585158939d981b8/Public-Policy-Exception-in-International-Commercial-Arbitration-Promoting-Uniform-Model-Norms.pdf?origin=publication_detail
10. Chet el qonunlarini qo'llash va nizolarni hal qilish (lawyersuae.com)